

1. Úvod k vysokým školám, vymezení pojmů

Vysoká škola je vzdělávací instituce poskytující terciární vzdělávání. Je to nejvyšší článek vzdělávací soustavy. K úkolům vysokých škol patří:

1. rozšiřovat a uchovávat dosažené vzdělání,
2. poskytovat vysokoškolské vzdělávání,
3. poskytovat další formy vzdělání (doktorské, profesorské)
4. zapojovat se do veřejné diskuse v otázkách společenských, kulturních, etických (formuje, ovlivňuje společnost) a rozvíjet mezinárodní spolupráci s VŠ jiných států.

Studenti a pedagogové vysoké školy tvoří **akademickou obec**.

Vysoké školy v České republice se dělí na **univerzitní** a **neuniverzitní**.

Vysoká škola *univerzitního typu* může uskutečňovat všechny typy studijních programů. Kromě činnosti pedagogické provozuje i činnost vědeckou a výzkumnou, vývojovou nebo uměleckou. Univerzity se dělí na fakulty a ty se dále dělí na katedry.

Vysoká škola *neuniverzitního typu* uskutečňuje především bakalářské studijní programy, ale může též uskutečňovat magisterské studijní programy. Na rozdíl od univerzitní vysoké školy se nečlení na fakulty (v současné době pouze 1 tato VŠ v České republice - Vysoká škola polytechnická v Jihlavě).

Orgány veřejné vysoké školy jsou: akademický senát, rektor, vědecká rada, disciplinární komise, správní rada, kvestor.

Forma vysokoškolského studia: prezenční (dříve denní), distanční a kombinovaná (dříve studium při zaměstnání)

Bakalářský studijní program

Je zaměřen jednak na přípravu k výkonu povolání, jednak ke studiu v magisterském SP. Standardní doba studia činí 2-4 roky. Studium je zakončeno složením státní závěrečné zkoušky, jejíž součástí je zpravidla obhajoba bakalářské práce. Po absolvování náleží absolventu titul bakalář Bc., BcA. – bakalář umění.

Magisterský studijní program

Navazuje na bakalářský SP (1-3 roky) nebo je realizován samostatně (dříve řádné studium) (4 - 6 let). Studium je zakončeno státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba diplomové práce. V oboru lékařství a veterinárního lékařství a hygieny se studium zakončuje státní rigorózní zkouškou, jejíž součástí je obhajoba rigorózní práce.

Vysoká škola je jediná instituce, která má právo udělovat **akademické tituly**:

Ing. – inženýr, oblast ekonomie, technických věd, zemědělství a lesnictví

Ing.arch. – oblast architektury

MUDr. – doktor medicíny, oblast lékařství

MDDr. – zubní lékařství

MVDr. – doktor veterinární medicíny, oblast veterinárního lékařství a hygieny

Mgr. – ostatní obory, MgA.- umění. Absolventi, kteří získali titul Mgr., mohou poté složit ještě státní rigorózní zkoušku a dostanou nový titul:

JUDr. – doktor práv

PhDr. – psychologie, pedagogika, společenské vědy

RNDr. – doktor přírodní vědy

ThDr. – doktor teologie

PharmDr. – doktor farmacie

ThLic. – licenciát teologie

Doktorský studijní program (dříve postgraduální studium)

Navazuje na magisterský studijní program, doba studia – 3 roky. Studium je zakončeno státní doktorskou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba disertační práce. Studium probíhá podle

individuálního studijního plánu pod vedením školitele. Tituly po absolvování tohoto typu studia jsou: Ph.D. – doktor a Th.D. – doktor teologie

Každá vysoká škola získává **statut**: vnitřní předpis VŠ, který je zaevidován u ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a obsahuje – jaké jsou tam fakulty, orgány a jaké poskytuje VŠ vzdělání.

Orgány fakulty: vědecká rada, disciplinární komise, děkan, akademický senát, tajemník

Akademická funkce: profesor, docent, odborný asistent, asistent a lektor

Matrika studentů: musí ji vést každá vysoká škola, slouží k evidenci studentů, k rozpočtovým a statistickým účelům

1.1. Školská soustava od roku 1919 do okupace

Po vzniku Československa došlo pouze k menším změnám ve školské soustavě. Všechny vysoké školy od roku 1920 spravovalo Ministerstvo školství a osvěty prostřednictvím zemských úřadů v Praze a Brně. Zásadněji vzdělávání ovlivnilo až přijetí *Malého školského zákona* č. 226/1922, který zaváděl pokračování škol živnostenských, kupeckých a lidově hospodářských a ustanovil povinnou osmiletou školní docházku. Týkal se především škol národních, organizačně sjednotil školy, kterými v rámci povinné školní docházky musely alespoň zčásti projít celé příslušné ročníky dětí obojího pohlaví.

Došlo k rozvoji středního školství; k běžným gymnáziím, která byla osmitřídí a sjednávala žákům vyšší všeobecné vzdělání, zaměřené především na nauky filologie staroklasické a tím připravovala výhradně k dalšímu studiu – univerzitnímu, přibýly další dva druhy gymnázií, a to: *Reálná gymnázia* a *Reformní reálná gymnázia*.

Reálná gymnázia byla kompromisem mezi klasickým gymnáziem a reálkou. Tento druh školy se velmi rozšířil, jelikož zahrnoval sice všeobecné vzdělání, ale se zaměřením na předměty jako byla chemie a deskriptivní geometrie.

Reformní reálná gymnázia měla 2 stupně. V nižším stupni bylo zaměření jako u reálek a na vyšším stupni se vzdělávání zaměřilo na antické jazyky, chemie byla sloučena s fyzikou a neučila se deskriptivní geometrie. Tento typ škol se udržel pouze do roku 1927.

Dalším typem středních škol byly *Reálky*. Reálky byly sedmitřídími školami se zaměřením na moderní jazyky a přírodovědné obory, aby absolventi byli schopni bez problémů přecházet na vysoké školy tohoto zaměření.

Zvláštním typem střední školy v tomto období byly čtyřleté obchodní akademie, které ale dosud nebyly ukončovány maturitní zkouškou. Poté, co byla zákonem č. 461/1919 Sb. z 23.7. 1919 zřízena Vysoká škola obchodní, bylo zapotřebí na obchodních akademiích zavést tento druh závěrečné zkoušky. Zkoušky byly zavedeny ještě téhož roku.

Nově vzniklý československý stát nastolil novou politickou vizi a k prvním krokům nového státu v oblasti školské politiky patřilo rovněž zákonné vymezení podmínek pro zakládání a existenci menšinového školství. Menšinovými školami byly vedle německých, maďarských, polských, rusínských, ruských, židovských – i školy s československým vyučovacím jazykem v národnostně smíšených oblastech. K hlavním úkolům, které musel stát urychleně řešit, patřilo dobudování struktury vysokého školství a zajištění dostatečného počtu kvalitně připravených učitelů pro nově vznikající školy (zejména na Slovensku a na Podkarpatské Rusi). Ve dvacátých a třicátých letech 20. století vznikaly návrhy na reformu československého školství nejen na úrovni státní a ministerské, ale i v prostředí stavovských učitelských organizací – výrazně se zde angažovala především Československá obec učitelská a její svépomocná instituce Škola vysokých studií pedagogických umožňující učitelům národních škol rozšiřovat si dálkovou formou vzdělání o některé vysokoškolské přednášky.

1.2. Zákony, které ovlivnily vývoj vysokého školství v období 1.republiky

Jako první nová vysoká škola československého státu byla založena zákonem č.76 Sb. ze dne 12.12.1918 Vysoká škola zvěrolékařská (původně bylo studium pouze vojenské, až později bylo uvolněno i pro civilisty).

Zákon č. 78 Sb. z 13.2.1919 upravil platové poměry vysokoškolských profesorů a jejich služební poměry a Zákon č. 79 Sb.1919 dal školám výjimečné kompetence.

Zákon č. 28 Sb. z 19.1.1922 stanovil normu pro zřizování vysokých škol : Státní vysoké školy a jejich fakulty mohou být zřízeny i zrušeny pouze zákonem. Tento zákon také zřídil Masarykovu univerzitu v Brně a její 4 fakulty, Univerzitu Komenského v Bratislavě a její 4 fakulty .

K dalším důležitým zákonům patří i zřízení těchto vysokých škol:

8.4.1919 – Husova československá fakulta bohoslovecká v Praze

23.7. 1919 – Vysoká škola obchodní s 3letou dobou trvání (od 18.6.1929 včleněna do Českého vysokého učení technického Praha a studium prodlouženo na 4 roky)

12.12.1919 – Vysoká škola zemědělská Brno

1.3. Vysoké školy v období 1.republiky - obecně

Hlavními znaky vysokých škol v tomto období byl především jejich vědecký charakter, svoboda učení, právo promoční a právo habilitační. Studium vedlo k získání nejen titulu, ale i významnějšího postavení ve společnosti. Vysokoškolsky vzdělaný člověk získal automaticky vyšší postavení ve společnosti a byl i tak chápán. Vysokoškolské studium bylo plně hrazeno studentem, který se zapsal na danou vysokou školu po úspěšném absolvování maturitní zkoušky.

Do řádného studia mohli být přijímáni žáci z gymnázií a to především na školy univerzitního typu. Žáci z reálky či reálného gymnázia pro přijetí na univerzitu museli navíc skládat doplňkovou zkoušku z latiny. Žáci, kteří chtěli být zapsáni na obory právnické, filosofické či do oboru archeologie, museli skládat zkoušku z řečtiny. Žáci, kteří se ucházeli o studium na technice a byli absolventy gymnázia, museli navíc skládat zkoušku z deskriptivní geometrie.

Do řádného studia musel být student zapsán pouze na jednu vysokou školu. Jinou vysokou školu mohl popřípadě navštěvovat v mimořádném studiu (studenti převážně navštěvovali jen určité typy přednášek, ke kterým se zapsali na začátku každého semestru). Mimořádné studium bylo určeno pro žáky již od 16. roku jejich věku. Tito studenti se většinou pak zapsali do studia řádného na zvolené vysoké škole.

Studenti byli povinni platit tzv. „**matričné**“ a poté **školní plat**. Po složení imatrikulačního poplatku (pohyboval se od 5 do 8 Kč) se studenti zapisovali k předmětům v daném semestru, za které skládali týdenní taxu. Poplatky na technických a odborných vysokých školách bývaly dražší (cca 160Kč za semestr) a skládaly se nejen z taxy imatrikulační, školní, ale i laboratorní.

Od placení školného mohli být osvobozeni studenti, kteří prokázali nemajetnost anebo studenti s výbornými studijními výsledky.

Školní rok začínal 1.října a končil 30.června daného roku. Zimní semestr trval od 1.10. do 15.2. a letní semestr od 16.2. do 30.6. Obdobně toto platí i v současnosti.

Profesoři na vysokých školách za 1.republiky byli jmenováni prezidentem na doživotí. Nesměli být omezováni ve výuce, nemohli být proti své vůli přeřazeni na jinou vysokou školu. V 70 letech jejich života odcházeli do výslužby. Jejich plat se skládal se : služného, činovného a výchovného. Služné se pohybovalo od 39 tis. až 66 tis. Kč za rok a záviselo na délce praxe. Činovné se odvíjelo od počtu vyučovaných skupin a úvazku a pohybovalo se mezi 4,5 až 9,6 tis. Kč za rok. Výchovné záviselo na počtu vychovávaných dětí v rodině.

1.4. Vysoké školy v období 1.republiky

Většina vysokých škol byla státních a spravovalo je Ministerstvo školství a osvěty, od roku 1920 je spravovalo prostřednictvím zemských úřadů v Praze a Brně. Současně mohly existovat i soukromé vysoké školy se zvláštním povolením, ale po likvidaci soukromých vysokých škol pro emigranty (Ruská právnická fakulta a Ukrajinská univerzita v Praze, Ukrajinská akademie zemědělská v Poděbradech) žádné soukromé vysoké školy nebyly otevřeny.

Na území nově vzniklého československého státu bylo v roce 1920 celkem 13 vysokých škol. Jednalo se o tyto vysoké školy: Univerzita Karlova v Praze, Německá univerzita v Praze, Masarykova univerzita v Brně, České vysoké učení technické Praha, Německá technika v Praze, Německá technika v Brně, Komenského univerzita v Bratislavě, Vysoká škola báňská v Příbrami, Vysoká škola zemědělská v Brně, Akademie múzických umění Praha, Akademie výtvarných umění Praha, Vysoká škola zvěrolékařská Brno a Cyrilo-Methodějská fakulta, která se řadila k vysokým školám univerzitního typu.

1.5. Německé vysoké školy na území a v období 1.republiky

Němci byli považováni za rovnocennou skupinu , tvořili čtvrtinu obyvatelstva. Masarykem byli označováni jako německy mluvící „ Čechoslováci“. Byla jim uznána všechna práva individuální, ale jen málo menšinových kolektivních práv. Mohli udržovat německý, dobře vyvinutý školský vzdělávací systém, kulturní zařízení či široké spektrum tisku ve své mateřštině. Na území nově vzniklého československého státu nabízely studium také tři významné německé vysoké školy – Německá technika v Brně, Německá univerzita v Praze a Německá technika v Praze.

Nejvýznamnější německou vysokou školou byla **Německá technika v Brně**. Zcela nesprávná je myšlenka, že právě německá technika byla předchůdkyní dnešního Vysokého učení technického v Brně. Německá škola v Brně byla od počátku školou státní a její vývoj je datován od roku 1849, resp. 1873, kdy fungovala v Brně jako Německá vysoká škola technická.

Návrat studentů z armády po 1.světové válce způsobil že již ve školním roce 1918/1919 dosáhl počet studentů předválečného stavu a nadále rostl. Ve školním roce 1920/21 přesáhl dokonce hranici 2200 studentů. Rostoucí počet studentů přinutil ministerstvo snižovat počty zahraničních studentů tím, že jim stanovil studijní poplatky. Rok 1919 přinesl brněnské německé technice změnu v tom, že ke studiu se mohly hlásit i ženy, pokud měly potřebné vzdělání. Do této doby studovaly ženy na technice jen v mimořádném studiu. Významnou změnou, ke které ale nakonec nedošlo, bylo memorandum z prosince 1924, kdy obě německé techniky (pražská a brněnská) usilovaly o sjednocení. Na jednu stranu toto memorandum mělo přinést úsporu, ale na straně druhé vznikl problém, kam umístit tak velký počet studentů. Díky ekonomické situaci státu ve 30.letech k těmto opatřením nedošlo. Velmi špatná byla však situace s obsazováním profesorských míst. Přestože o studium byl mezi studenty velký zájem, školy měly velký problém zajistit dostatek profesorů. V tomto směru ale nacházíme mezi českými a německými vysokými školami podstatný rozdíl. Zatímco německé školy byly zvyklé doplňovat své profesorské sbory o odborníky z rakouských a německých zemí, československá vláda ve 20. a 30. letech bránila povolávání zahraničních učitelů a požadovala pro české školy výhradně jmenování z řad domácích profesorských postů. Na tomto vážném stavu se nic nezměnilo až do roku 1938.

Pokusy o redukci nejen německého, ale i českého vysokého školství vyplynuly z opatření vlády v období hospodářské krize. Vláda se opět zabývala myšlenkou o přenesení pražské německé techniky do Brna, kde by vznikla jediná technika pro německou menšinu u nás. Tento návrh ale vyvolal odmítavé reakce jak na německé, tak na české straně. Obě strany v tomto návrhu viděly možnost posílení německého živlu v Brně a vážného ohrožení příznivého národostního vývoje obyvatelstva v tomto místě. V té době měly obě techniky v Brně prakticky stejný počet studentů a přibližně stejný počet profesorů. Situaci uklidnilo až rozhodnutí parlamentní komise (16.6. 1934) a odvolání úsporných opatření na vysokých školách. Německá technika byla zachráněna a česká nebyla okleštěna.

V roce 1938 se uvažovalo o přestěhování německých technik, ale Adolf Hitler v listopadu rozhodl, že německé techniky v Československu se stěhovat nebudou. V lednu 1939 byl zahájen letní semestr již v duchu nacionálního socialismu a v dubnu přešla německá technika pod říšského protektora. V tomto období byly již české vysoké školy zavírány a z tohoto důvodu německá technika převzala část prostor vysokých brněnských škol a jejich majetek.

Německé vysoké školy v období roku 1940 se začlenily do svazku říšsko německých vysokých škol a byl jim zaveden tzv. kuratorní systém (rektor již nyní nebyl volen profesorským sborem, ale jmenován říšským ministrem školství). Brněnská německá technika měla ale během druhé světové války jiné postavení než říšské vysoké školy. Nacházela se v protektorátu, a proto kromě ministerstva školství v Berlíně patřila i do vlivu říšského protektora. Od školního roku 1940/41 školu tvořily tyto fakulty: fakulta přírodních a doplňujících věd, stavební a strojní fakulta. Brněnská německá technika byla zrušena dekretem prezidenta republiky 18.10.1945 a veškerý majetek propadl brněnské technice.

Německá univerzita v Praze a Univerzita Karlova V Praze sváděly boj o postavení, které se zásadně změnilo od února 1920, kdy vyšel zákon o vztahu obou pražských univerzit, který stanovil, že pouze česká univerzita je právoplatnou pokračovatelkou starobylého učení Karlova s právem nazývat se Univerzitou Karlovou. Německá univerzita měla ale nejproslulejší a největší fakultu – Fakultu lékařskou, která získávala věhlas i během 1.republiky. Avšak velmi brzy po ztrátě naší samostatnosti 15.3. 1939 byla Německá univerzita v Praze dne 1.9. 1939 podřízena berlínskému ministerstvu školství a 4.11.téhož roku slavnostně vyhlášena říšskou univerzitou. Tato univerzita ukončila činnost téměř ihned po květnovém povstání roku 1945.

1.6. České vysoké školy v období 1.republiky

Česká univerzita získala zpět svůj starobylý název „ *Univerzita Karlova* „ až v roce 1920. V tomto roce se oddělila přírodovědecká fakulta a filosofická, obě rozšířily možnosti studia žen. Od roku 1922 se univerzita rozhodla místo dosavadních fraků vrátit se ke starým talárům, černým pro akademiky a červenému pro rektora. Počet studentů po válce rychle rostl a pohyboval se mezi 8 až 12 tisíci. Téměř 50% studentů filosofické fakulty tvořily ženy a kolem 20% z celku na fakultě lékařské. Na univerzitě studovalo kolem 10% cizinců, zejména z východní Evropy. Převážná většina studentů si musela na studium přivydělávat.

Po obsazení Československa a studentských manifestacích roku 1939 byly české vysoké školy dočasně uzavřeny a majetek Univerzity Karlovy převzala univerzita německá.

Vysoká škola technická v Praze, založena roku 1879 byla k 1. září 1920 přeorganizována a změnil se jí název na *České vysoké učerní technické* a k tomuto datu ČVUT tvořilo svazek sedmi vysokých škol: inženýrského stavitelství, kulturního stavitelství, zemědělského a lesního inženýrství, architektury a pozemního stavitelství, strojního a elektrotechnického inženýrství, chemicko-technologického inženýrství a speciálních nauk. V roce 1929 se plnohodnotnou částí ČVUT stala Vysoká škola obchodní, do té doby pouze tříletá.

Vysoká škola zvěrolékařská v Brně byla založena 12.prosince 1918 jako první nová vysoká škola československého státu, kde bylo zprvu zavedeno pouze vojenské studium až později otevřeno studium pro civilisty. Na sklonku prvního období školy došlo k reformě studijního a zkušebního řádu na základě vládního nařízení ze dne 24. dubna 1936. Škola byla přejmenována na Vysokou školu veterinární, byla začleněna mezi školy univerzitního typu a studium bylo prodlouženo na 10 semestrů.
*) o škole viz dále

Akademie výtvarných umění byla založena 10. září 1799, v roce 1896 byla zestátněna a reformována. Dekretem z roku 1922 byla uznána jako první státní vysoká umělecká škola. Zajišťovala vysokoškolské vzdělání v oborech malířství, sochařství, restaurování uměleckých děl malířských a sochařských a architektonické tvorbě.

. V období nového československého státu vznikla potřeba druhé české univerzity, tak byla zřízena *Masarykova univerzita v Brně* dne 28. ledna 1919 (v letech 1960 – 1990 fungovala pod názvem Univerzita Jana Evangelisty Purkyně). Jedná se o druhou největší českou univerzitu a v době svého vzniku měla 4 fakulty – právníkou, lékařskou, přírodovědeckou a filosofickou.

Další vysokou školou zřízenou v roce 1919 byla Vysoká škola zemědělská v Brně ; pod tímto názvem existovala až do roku 1994, kdy byla přejmenována na Mendelovu zemědělskou a lesnickou univerzitu.

Vysoká škola obchodní byla zřízena v roce 1919 jako 3letá škola (přejmenována v roce 1948 na Vysokou školu věd hospodářských). V roce 1929 zde proběhla reorganizace(škola byla začleněna do svazku škol ČVUT), studium se prodloužilo na čtyři roky a v roce 1934 získala tato škola pravomoc udělovat doktorát.

Rok 1918 byl historickým mezníkem Vysoké školy báňské (VŠB) Vytvořil novou situaci a přinesl nové problémy. Odpadlo nebezpečí, že škola bude zrušena a ustaly národnostní spory - od 11.srpna 1919 byl zaveden český vyučovací jazyk. Německy mluvícím studentům se však až od r. 1923 paralelně přednášelo i německy. Mezi roky 1927 – 1930 usilovali jak studenti, tak profesori o přeložení školy z Příbrami do Prahy, což Ministerstvo školství rezolutně odmítlo. V poválečném období se Vysoká škola báňská prudce rozrůstala - ve šk. r. 1921/22 se na ní zapsalo 495 posluchačů. Také počet kateder se od r.1924 rozšířil na 18. Od poloviny třicátých let však počet posluchačů klesal a v roce 1937 bylo na VŠB zapsáno již jen 120 posluchačů. Profesorů bylo 18, docentů 19, asistentů 24, čtyři výpomocní asistenti a tři lektori. Další existenci VŠB násilně poznamenal mnichovský diktát.